

особистість знаходиться. Відзначаючи різноманітність проявів заїкання, дослідники звертають увагу на різні мовленнєві ситуації, роль негативних емоцій, які спричиняють заїкання, особливості міжособистісних стосунків осіб із заїканням. Але для кожного окремого індивіда із заїканням не всі ситуації спілкування виявляються фрустраційними: в окремих випадках фрустраційний компонент виражений сильніше, в інших – слабше, може бути й зовсім відсутнім. Тривога відіграє позитивну роль, якщо підліток здатний із нею впоратися й досягти успіху. [1]. Якщо він не може перебороти ситуацію, відбувається невротизація, порушується поведінка, спостерігається навчальна неспроможність.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Левина Р.Е. Заикание у детей. // В кн.: Преодоление заикания у детей. Под ред. Левиной Р.Е. М., 1975. — С.3-22.
2. Леонтьев А.А. Психология общения. 2-е изд., испр. и доп. — М.: Смысл, 1997. Федорова О.В. Особливості мовленнєвої компетентності заїкуватих підлітків // Педагогічний альманах. (Збірник наукових праць). Випуск №5, 2010. —С.225-227
3. Фрейд З. Психология бессознательного: Сб. произведений / Сост., науч. ред., авт. вступ. ст. М.Г. Ярошевский. — М.: Просвещение, 1990. — 448 с.
4. Шевченко С. Н. Онтогенетически ориентированная психотерапия детей и подростков (на модели заикания) // Психокоррекция: теория и практика. — М.: Педагогика, 1995. — 230 с.

УДК 159.922.72

Козачук С.А.

КРИТЕРІЇ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Анотація. Стаття посвячена проблемі критеріїв пізнавальної активності младших школьників. Освітлена актуальність проблеми. Излагаются анализ психолого-педагогической литературы и обобщение результатов экспериментальных исследований по теме. На основе анализа и обобщения определены следующие критерии познавательной активности младших школьников: уровень знаний, умений и навыков; любознательность; надситуативность; энергичность; интерес, позитивная учебная мотивация; эмоциональность; инициативность; самостоятельность при исполнении заданий различной сложности; регулярность выполнения домашней работы; добросовестность, старательность и тщательность при выполнении заданий; самоконтроль и самоорганизованность во время занятий; настойчивость.

Постановка проблеми. Життя в умовах сучасності пов'язане з тим, що людина мусить відповідати на нові виклики, які постають перед нею. Глобалізація, динамізм, нестабільність, інтенсивний розвиток засобів зв'язку, перенасиченість інформаційного простору, новітні технології – усі ці ознаки ХХІ століття свідчать про особливі, підвищені вимоги, які наш час висуває до різних сфер та якостей особистості, зокрема, її пізнавальної активності. Тож перед національною системою освіти наразі постає актуальне завдання всебічного сприяння розвитку пізнавальної активності тих, хто навчається з урахуванням їх вікових особливостей.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблема пізнавальної активності належить до традиційних тем вітчизняної психолого-педагогічної науки. До різних аспектів проблеми зверталися у своїх дослідженнях відомі вчені: Л.П.Аристова, Д.Б.Боговльєнська, О.І.Вишневський, Д.В.Вількєєв, Д.Б.Годовікова, М.О.Данілов, Б.П.Єсіпов, М.І.Лісіна, А.К.Маркова, О.М.Матюшкін, М.І.Махмутов, В.О.Моляко, В.І.Лозова, Н.О.Половнікова, О.Я.Савченко, О.В.Скрипченко, І.Ф.Харламов, Т.І.Шамова, Г.І.Щукіна та інші. Психологічні особливості пізнавальної активності молодших школярів вивчалися Н.В.Гродською [1], М.Мамажановим [2]. Педагогічний ракурс проблеми пізнавальної активності учнів початкових класів було висвітлено у працях Ш.А.Амонашвілі [3], І.Л.Вікторенко [4], [5], Л.Д.Воронцової [6], Г.І.Коберник [7], [8], Л.В.Хітяєвої [9], Л.Я.Чосік [10] та ін.

Водночас, на тлі багатогранності вивчення пізнавальної активності та її високої актуальності, окремі аспекти феномену дотепер залишаються недостатньо дослідженими. Серед них, зокрема, проблема критеріїв пізнавальної активності молодших школярів.

Метою статті є визначення критеріїв пізнавальної активності молодших школярів – ознак, на основі яких уможливується з'ясування її індивідуальних особливостей.

Виклад основного матеріалу. Молодший шкільний вік – це час, коли відбуваються стрімкі кількісні зміни та якісні перетворення у когнітивній сфері дитини. Пізнавальна активність молодших школярів перебуває у стані становлення та інтенсивного розвитку. А втім, для того, щоб з'ясувати особливості розвитку цієї властивості у конкретного учня, вчителів та психологу потрібні визначені критерії – ознаки що уможливають оцінку та характеристику явища.

Наразі у психолого-педагогічній науці залишаються нез'ясованими чіткі та узгоджені критерії пізнавальної активності учнів початкових класів. Проте, під різним кутом зору науковці зверталися до окремих аспектів цієї проблеми. Тож з розглянемо показники та ознаки, якими користувалися дослідники, що вивчали пізнавальну активність молодших школярів.

Так, М.Мамажанов [2], досліджуючи психологічні особливості зв'язку пізнавальної активності з самооцінкою у молодшому шкільному віці, до показників пізнавальної активності відносить: допитливість школяра, що виявляється у змістовних запитаннях; ініціативність його дій – участь у дискусіях, обговореннях; засвоєння інформації за межами шкільного навчання; володіння засобами вирішення інтелектуальних завдань, орієнтацію на спосіб дії; самостійність мислення, критичність і самокритичність тощо.

І.Л.Вікторенко [4], [5], вивчаючи пізнавальну активність молодших школярів у процесі їхнього спілкування з батьками, критеріями, що найбільш повно охоплюють різні сторони пізнавальної активності учнів, вважає енергійність, сумлінність у реалізації конкретних дій, старанність, ретельність, готовність оволодівати знаннями та прагнення самостійно здобувати їх, вибір способів діяльності, використання здобутих знань у нових ситуаціях, ініціативу, самостійність, інтерес, новизну, оригінальність, оптимальність.

Суттєвими ознаками пізнавальної активності молодших школярів у процесі вивчення математики Г.І.Коберник [7], [8] вважає емоційні прояви (задоволеність шкільним навчанням; посилений інтерес до предмету, захопленість новим матеріалом,

оптимістичний стан на уроках); інтелектуальні показники (постановку питань, спрямованих на поглиблення змісту почутого, побаченого, прочитаного; бажання доповнити або конкретизувати відповіді однокласників; мисленнєву та мовленнєву активність тощо); вольові риси (самостійність під час виконання завдань підвищеної складності; прояви настійливості, терпіння під час долаття труднощів у навчальному процесі; самоорганізованість під час учбової діяльності і т.п.), а також рівень сформованості навчальних умінь, навичок самоконтролю, самоорганізації в навчальних ситуаціях; репродуктивний, продуктивний та творчий характер оперування набутими знаннями.

Узагальнення показників, запропонованих дослідниками для оцінювання пізнавальної активності молодших школярів дозволяє визначити такі її основні критерії: рівень засвоєних знань, володіння відповідними вміннями та навичками; допитливість; надситуативність; енергійність (працездатність – спроможність до тривалого напруження під час занять); інтерес, позитивна пізнавальна мотивація до вивчення предмету; виразність та інтенсивність емоційних проявів, пов'язаних з навчанням; ініціативність; самостійність (автономність) у процесі виконання завдань різної складності; регулярність виконання домашніх робіт; сумлінність, старанність та ретельність у виконанні завдань; самоконтроль та самоорганізованість під час занять; наполегливість.

Оскільки найбільш суттєвими характеристиками активності є особистісна, внутрішня потреба людини діяти, здійснювати себе у світі, а також здатність виявляти ініціативність, самостійність та надситуативність; підніматися над обставинами; докладати зусилля для подолання певних зовнішніх та внутрішніх обмежень; робити вільний, свідомий вибір, запропоновані критерії, на нашу думку, досить повно і всебічно характеризують пізнавальну активність молодших школярів і можуть бути використані для визначення та оцінки її індивідуальних особливостей.

Висновки. В умовах глобалізації та інформатизації, що є невід'ємними ознаками ХХІ століття, проблема пізнавальної активності особистості набуває нового звучання і особливої актуальності. У цьому контексті значущим є з'ясування критеріїв оцінки пізнавальної активності, що уможливають визначення особливостей пізнавальної активності учнів. Теоретичний аналіз психолого-педагогічної літератури з проблеми та узагальнення результатів експериментальних досліджень дотичної тематики дозволили визначити основні критерії пізнавальної активності з урахуванням періоду молодшого шкільного віку. До них належать: рівень знань, вмін та навичок; допитливість; надситуативність; енергійність; інтерес, позитивна учбова мотивація; емоційність; ініціативність; самостійність; регулярність виконання домашніх робіт; сумлінність, старанність та ретельність у виконанні завдань; самоконтроль та самоорганізованість під час занять; наполегливість.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гродская Н.В. Изучение эффективности учебных действий у младших школьников как условие развития их познавательной активности / Н.В.Гродская // Формирование познавательной активности школьников: Сб. науч. тр. / Под ред. В.И.Лозовой. – Харьков: Харьк. гос. пед. ин-т, 1988. – С. 43 – 49.
3. Мамажанов Махмуд. Психологические особенности связи познавательной активности с самооценкой в младшем школьном возрасте: автореф. дис. ... канд. психол. наук: спец. 19.00.07 «Педагогическая и возрастная психология» / Махмуд Мамажанов. – М., 1981. – 22 с.
4. Амонашвили Ш.А. Развитие познавательной активности учащихся / Ш.А. Амонашвили // Вопросы психологии. – 1984. – № 5. – С. 36 – 41.
5. Вікторенко І.Л. Формування пізнавальної активності молодших школярів у процесі організації їхнього спілкування з батьками: автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.09 «Теорія навчання» / І.Л.Вікторенко. – Харків, 2002. – 20 с.
6. Вікторенко І.Л. Формування пізнавальної активності молодших школярів у процесі організації їхнього спілкування з батьками. Дис. ... канд. пед. наук.: спец. 13.00.09 «Теорія навчання» / І.Л. Вікторенко. – Слов'янськ, 2001. – 180 арк. + дод. 135 арк. – Бібліогр.: арк. 158-180.
7. Воронцова Л.Д. Взаимосвязь воспитания познавательной и общественной активности младших школьников в учебной деятельности: автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.01 «Общая педагогика и история педагогики». – Москва, 1989. – 16 с.
8. Коберник Г.І. Стимулювання навчально-пізнавальної активності молодших школярів в умовах диференційованого навчання (на матеріалі уроків математики): автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки» / Г.І.Коберник. – Київ, 1995. – 23 с.
9. Коберник Г.І. Стимулювання навчально-пізнавальної активності молодших школярів в умовах диференційованого навчання (на матеріалі уроків математики): дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки» / Г.І.Коберник. – Київ, 1995. – 232 л.
10. Хитяева Л.П. Активизация познавательной деятельности младших школьников средствами наглядности: автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.01 «Общая педагогика и история педагогики» / Л.П. Хитяева. – Киев, 1985. – 24 с.
11. Чосік Л.Я. Дидактична організація навчального матеріалу підручника як засіб розвитку пізнавальної активності молодших школярів (на матеріалі математики): автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки» / Л.Я.Чосік. – Київ, 1995. – 24 с.